

MWONGOZO KIDATO CHA KWANZA 2021

1 INSHA

Mdokezo: asibadilishe neno

Nafsi ya 1 umoja

Wakati uliopita

Kisa chake kionyeshe kupitia jambo baya au zuri la kumnyima usingizi mfano: kushughulikia ajali

Kuandaa sherehe n.k

2. UFAHAMU

a) Kipe kifungu hiki kichwa mwafaka.

Alama 1

Corona/janga la corona/covid 19/virusi vya corona

$$1 \times 1 = 1$$

b) Ugonjwa wa Corona ni hatari kwa maisha ya binadamu. Fafanua ukirejelea taarifa. alama 3

- Huathiri njia ya hewa na mfumo wa upumuaji
- Husababisha homa kali
- Husababisha Homa kali
- Husababisha uchovu
- Husababisha kikohozi kikavu
- Husababisha kukosa kupumua

$$3 \times 1 = 3$$

c) Kwa mujibu wa kifungu hiki, taja mshabaha ulioko kati ya Corona na Mafua Makali.

[alama 3]

- Yote ni magonjwa ya kuambukizana

- Huathiri mfumo wa upumuaji
- Husababisha uchovu
- Yote husababishwa na virusi
- Yote husababisha maambukizi kwenye njia ya hewa

Zozote $3 \times 1 = 3$

d) Taja aina zozote mbili za magonjwa ya ambo ambayo yamezungumziwa katika kifungu hiki.al.1

- SARS,covid19
- MERS

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

e) Unafikiri unaweza kujikinga vipi kutokana na ugonjwa wa Corona kwa mujibu wa kifungu.[alama 6]

- Kujitenga na watu wenye virusi
- Kuepuka kugusa pua/macho/midomo ovyoovyo na mikono michafu
- Kupeka mafua,mate na makohozi ya mtu mwenye virusi

Zozote $3 \times 2 = 6$

f) Eleza maana ya neno hili kama lilivyotumika kwenye taarifa.

g) kusamba – kuenea

dalili - ishara

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

3.MATUMIZI YA LUGHA

[a] konsonauti

[ii] irabu

[b] [i] e,i

[ii] a

[iii]o,u

[c] nyuzi za sauti

[d] ala za sauti/ala za kutamkia

[e] -konsonauti ghuna [GH]

-konsonauti sighuna [H]

[F] b,p,t,d,j,k,g

[g] m,n,ng, ny

[h] Ni sauti ambazo huundwa kwa kuweka pamoja konsonauti mbili au zaidi , kila herufi huweza kutambulika

Mfano ny, nd,ng,mw,kw,n.k[alama 1]

[i] sauti___ silabi ___neni ___sentensi [alama 4]

[j] (i) Eleza maana ya silabi. (alama 2)

1. Kipashio kinachotamkwa kwa pamoja kama fungu moja.
2. Muungano wa sauti unaotamkwa kwa mpigo mmoja.
3. Sehemu ya neno moja inayotamkika/ tamko moja katika neno.
4. Pigo moja la tamko katika neno. (2/0)

(ii) Huku ukitoa mifano, eleza miundo miwili ya silabi za Kiswahili. (alama 2)

I – o-a

K – m-tu

KIK – daf-tari

KKI – nde-ge

KKKI – mbwe-ha

IK – al-fajiri

(2×1=2)

KI – ba-ta

[k] [a] ni mawimbi ya sauti jinsi sauti inavyopanda na kushuka mtu anapoongea

[b] ni mkazo unaowekwa kwenye silabi Fulani ya neno ili neno hilo liweze kutokeza maana yake halisi

[L] [i] kuta ambazo zilianguka ni hizi

[ii] wanagenzi wale wamepita mtihani vizuri

[M] [a] mazoea

[b] uliopo

[N] [i] N, V, T, E

[ii] W, T, N, V

[O] Nyumba hiyo haitafunguliwa

[P] kutanguliza orodha ya maneno

kutanguliza maneno Fulani

kutanguliza usemi halisi

kutenganisha mada kuu na mada ndo go

mwanafunzi atungie sentensi moja kuonyesha matumizi

4. FASIHI SIMULIZI

[i] Ni fasihi inayowasilishwa kwa njia ya mdomo

[alama 2]

[2] [i] kuburundisha

[ii] kueleemisha

[iii] kuelekeza

[iv] kuonya wa kushauri

[v]kututazamisha mazingira yetu

[vi] kuukuza uwezo wa kufikiria

[vii] kuendeleza utamaduni

Mwanafunzi aeleza hoja kikamilifu maki moja kutaja maki moja moja kueleza
[alama 10]

FASIHI SIMULIZI

Huwasilishwa kwa njia ya mdomo

Huhifadhiwa akilini

Huweza kubadilishwa hapo hapo wakati wa kusimilia

Ni mali ya jamii nzima

Muundo wake ni rahisi kufuatika

Hutegemea ubinwa wa msimulizi

ANDISHI

Huwasilishwa kwa njia ya maandishi

Huhifadhiwa kwenye maandishi

Maandishi yaliyoandika ni vigumu kubadilishwa

Ni mali ya mwandishi

Muundo wake ni mgumu kufuatika

Hutegemea usanii wa mwandishi

5.ISIMU JAMII[ALAMA 10]

a) Eleza maana ya lugha.al.2

Ni mfumo wa sauti nasibu ambazo hutumiwa na jamii husika kwa madhumuni ya mawasiliano.....

$$1 \times 2 = 2$$

b) Taja sifa zozote mbili za lugha.al.2

- Hakuna lugha iliyo bora kushinda nyingine/lugha zote ni sawa.
- Kila lugha ina sauti zake zilizo tofauti na zingine
- Lugha hubadilika kutegemea mazingira, aina ya tukio, wakati na watumizi wa lugha hiyo.
- Lugha ina uwezo wa kukua/kubuni msamiati mpya
- Lugha pia hufa kwa msamiati

$$2 \times 1 = 2$$

c) Fafanua majukumu yoyote matatu ya lugha.al.6

- Ni kitambulishi cha taifa
- Huimarisha uhusiano kati ya jamii na jamii taifa
- Hujenga uhusiano baina ya watu
- Ni chombo kinachosaidia kujieleza na kutoa mawazo yetu
- Hutumika kwa mawasiliano -katika mawasiliano kuna mzungumzaji na msikilizaji

$$\text{ZOZOTE } 3 \times 2 = 6$$